

ВІДГУК

опонента доктора педагогічних наук, професора,
Клепар Марії Василівни

про дисертаційне дослідження **Лоцман Руслани Олександрівни**
«Теорія і практика формування культури україноспіву здобувачів вищої
мистецької освіти», представлене на здобуття наукового ступеня доктора
педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність дисертаційного дослідження. Актуальність дисертаційного дослідження Лоцман Р.О., зумовлена комплексом сучасних соціокультурних, освітніх та наукових чинників, що визначають пріоритетність переосмислення змісту й методології підготовки здобувачів вищої мистецької освіти. В умовах трансформаційних процесів в українському суспільстві, посилення глобалізаційних викликів, інформаційно-культурної експансії та необхідності утвердження культурної суб'єктності України проблема формування культури україноспіву набуває особливої ваги як чинник збереження національної ідентичності та зміцнення культурної безпеки держави.

Сучасна модернізація системи вищої освіти, орієнтована на європейські стандарти якості, компетентнісний підхід і міжкультурну комунікацію, актуалізує потребу інтеграції національно-мистецьких традицій у професійну підготовку майбутніх фахівців мистецької галузі. У цьому контексті україноспів постає не лише як репертуарна складова вокальної освіти, а як цілісний соціокультурний феномен, що поєднує історичну пам'ять, етноестетичні цінності, виконавські традиції та педагогічні смисли. Водночас аналіз наукового доробку засвідчує наявність суперечності між потужним потенціалом української співочої спадщини та недостатнім рівнем її системного теоретико-методологічного осмислення в умовах вищої мистецької школи.

Актуальність теми посилюється також потребою подолання розриву між суспільним запитом на національно-зорієнтовану мистецьку освіту та реальною практикою вокальної підготовки, у якій україноспів часто репрезентований фрагментарно, без належного методичного забезпечення та концептуального підґрунтя. У ситуації цифрової трансформації культурного простору й зміни форм комунікації традиційні способи передавання вокального досвіду потребують науково обґрунтованого оновлення, з урахуванням як збереження автентичних рис, так і адаптації до сучасних освітніх форматів.

Таким чином, дисертаційне дослідження є своєчасним і науково значущим, оскільки спрямоване на розв'язання важливої теоретико-методологічної та практичної проблеми – розроблення організаційно-

методичної системи формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти як інтегративної складової їхньої професійної та етнокультурної ідентичності. Зазначена проблематика відповідає стратегічним завданням розвитку національної освіти і культури та має істотне значення для подальшого вдосконалення змісту й технологій мистецької підготовки у вищій школі.

Нові факти, одержані здобувачем.

У дисертаційному дослідженні представлено всі необхідні рівні наукової новизни. До найбільш істотних наукових результатів, що вперше представлені в дисертації Лоцман Р. О., варто віднести наступне:

- *уперше концептуалізовано* поняття «україноспів» як синергетичну єдність фольклорної, академічної та естрадної вокально-виконавських традицій, що функціонують не ізольовано, а в системній взаємодії. Такий підхід дав можливість відійти від жанрової фрагментарності та розглядати українську вокальну культуру як цілісний художньо-естетичний феномен, здатний до розвитку й адаптації в умовах сучасного мистецького простору.

Обґрунтовано феномен «культура україноспіву» як інтегративне особистісно-професійне утворення, що поєднує високий рівень виконавської майстерності, методичну компетентність, ціннісне ставлення до національної музичної спадщини та сформовану національну самосвідомість майбутнього співака-педагога. Доведено, що формування культури україноспіву виступає системоутворювальним чинником професійної підготовки у закладах вищої мистецької освіти.

Розроблено та теоретично обґрунтовано українознавчо-просвітницький підхід до вокальної підготовки, в основі якого лежить інтеграція мистецького навчання з філософією пізнання національної культури. Дослідницею запропонована концепція, яка передбачає ціннісно-сміслову організацію освітнього процесу, в якій вокальне мистецтво постає як засіб культурної самоідентифікації та духовного розвитку особистості. Використання метафоричних моделей структурування змісту навчання сприяє систематизації професійних знань і формуванню цілісного уявлення про національну вокальну традицію.

Удосконалено типологію та класифікацію народного, академічного й естрадного стилів україноспіву, здійснено їх порівняльну характеристику з позицій техніки звукоутворення, манери виконання, художньо-образної виразності та методичних особливостей навчання. Окреслено механізми їх синергетичної взаємодії у процесі професійної підготовки, що створює підґрунтя для розроблення диференційованих методик роботи над вокальною технікою та стилістичною інтерпретацією творів.

Теоретичне значення результатів полягає у розширенні понятійно-категоріального апарату мистецької педагогіки, поглибленні наукових уявлень про національно орієнтовану модель вокальної освіти та формуванні концептуальної основи для модернізації змісту підготовки майбутніх співаків-педагогів у системі вищої мистецької освіти України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені у дисертації, характеризуються високим ступенем обґрунтованості та достовірності. Їх наукова цінність підтверджується цілісністю концептуального задуму, логічністю структури дослідження та переконливістю отриманих результатів. Авторка демонструє глибоке занурення у проблематику, спираючись на широку міждисциплінарну базу знань, що включає сучасні досягнення педагогіки, психології, етнології та музикознавства.

Систематизація та узагальнення значного масиву наукових джерел забезпечили теоретичну виваженість позиції та дозволили побудувати аргументовану авторську концепцію. Послідовність застосування обраних методологічних орієнтирів простежується на всіх етапах дослідження - від формулювання наукової проблеми до інтерпретації отриманих результатів. Внутрішня логіка роботи є структурно цілісною, а висновки корелюють із поставленими завданнями та підтверджуються емпіричними даними.

Методичний інструментарій застосовано коректно, із дотриманням принципів наукової об'єктивності, що забезпечує репрезентативність і відтворюваність результатів. Масштабність експериментальної апробації, проведеної на базі освітніх закладів різних регіонів України та за участі міжнародних українських шкіл, підвищує переконливість одержаних результатів і засвідчує практичну релевантність запропонованої системи. Результати дослідно-експериментальної роботи мають статистичне підтвердження, що дозволяє стверджувати про їхню об'єктивність та закономірний характер виявлених позитивних змін.

Таким чином, наукові положення дисертації є теоретично аргументованими, методологічно обґрунтованими та емпірично підтвердженими, що свідчить про високий рівень наукової достовірності роботи та дає підстави вважати отримані результати надійними й значущими для подальшого розвитку відповідного напрямку педагогічної науки.

Оцінка змісту та завершеності дисертації.

У поданій дисертації здійснено цілісне теоретико-методологічне та експериментальне дослідження проблеми формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти, що характеризується концептуальною

завершеністю, логічною структурованістю та внутрішньою змістовою узгодженістю всіх розділів.

Аналіз змісту роботи засвідчує, що авторкою послідовно реалізовано поставлену мету й завдання дослідження. У вступі коректно обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, методологічні підходи, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, що відповідає сучасним вимогам до дисертаційних досліджень у галузі мистецької освіти.

Перший розділ має ґрунтовний теоретико-методологічний характер. У ньому системно проаналізовано феномен «україноспів» як соціокультурне та освітнє явище, введено в науковий обіг авторське трактування понять «україноспів» і «культура україноспіву», здійснено їх багаторівневу інтерпретацію. Цінним є комплексний підхід до розгляду україноспіву як синергетичної єдності народного, академічного та естрадного виконавських стилів, а також розроблена класифікаційна характеристика зазначених стильових напрямів. Теоретичний аналіз підкріплено ретроспективним оглядом становлення української вокальної школи та узагальненням науково-педагогічних напрацювань відомих діячів музичної культури. Це забезпечує концептуальну глибину дослідження та демонструє високий рівень опрацювання джерельної бази.

Другий розділ присвячено обґрунтуванню концептуальних засад формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти. Авторкою розроблено українознавчо-просвітницький підхід як методологічну основу організації освітнього процесу, визначено систему принципів і педагогічних умов, що забезпечують ефективність формування досліджуваного феномена.

Важливою науковою здобутком є деталізація структурних компонентів культури україноспіву (мотиваційно-аксіологічного, когнітивно-евристичного, креативно-праксеологічного, особистісно-рефлексивного, комунікативно-синергетичного), що дозволяє розглядати її як інтегративну професійну якість майбутнього співака-педагога. Розроблені положення відзначаються системністю, логічною завершеністю та практичною орієнтованістю.

У *третьому розділі* представлено проектування організаційно-методичної системи формування культури україноспіву. Запропонована структурно-функціональна модель (концептуальний, змістово-процесуальний, результативно-аналітичний блоки) характеризується чіткою логікою побудови та взаємозв'язком складників. Обґрунтовано критерії, показники та рівні сформованості культури україноспіву, що забезпечує можливість діагностики результатів професійної підготовки здобувачів

вищої мистецької освіти. Суттєвим є розроблення комплексу традиційних та інноваційних методів, зокрема авторських технологій, спрямованих на розвиток різностильового україноспіву.

Четвертий розділ відображає результати дослідно-експериментальної роботи, проведеної на базі низки закладів вищої освіти України. Експериментальна частина роботи вирізняється достатнім обсягом вибірки, чіткою організацією констатувального та формувального етапів, застосуванням валідного діагностичного інструментарію. Порівняльний аналіз результатів у контрольних та експериментальних групах засвідчив позитивну динаміку рівнів сформованості культури україноспіву в умовах упровадження авторської системи, що підтверджує достовірність і ефективність запропонованих положень.

Зміст дисертації свідчить про її наукову новизну, яка полягає у введенні до наукового обігу авторського поняття «україноспів», теоретичному обґрунтуванні феномена «культура україноспіву», розробленні українознавчо-просвітницького підходу та створенні організаційно-методичної системи її формування у здобувачів вищої мистецької освіти. Практичне значення результатів дослідження підтверджується впровадженням розроблених курсів, методичних матеріалів, цифрових ресурсів та інноваційних освітніх технологій у практику закладів вищої освіти.

Дисертація має чітку структуру, логічну послідовність викладу матеріалу, належний рівень наукової аргументації та узагальнення. Висновки відповідають поставленим завданням, випливають із результатів теоретичного аналізу та експериментальної перевірки, що засвідчує завершеність дослідження. Загалом зміст дисертації відзначається концептуальною цілісністю, методологічною обґрунтованістю та практичною спрямованістю, що дає підстави розглядати її як самостійне, завершене наукове дослідження, виконане на належному теоретичному та методичному рівні.

Належним чином обґрунтованим і реалізованим постає **практичне значення одержаних результатів**, яке полягає у створенні цілісної, науково обґрунтованої та апробованої моделі розвитку україноспіву як освітнього, культурного й соціокомунікаційного феномену, що має реальний інструментальний характер і готова до впровадження в різних типах освітніх та культурно-мистецьких інституцій. У межах дослідження розроблено та впроваджено організаційно-методичну систему, яка інтегрує інноваційні педагогічні технології («мапа україноспіву», «пісенний календар», «світлиця україноспіву») в освітній процес закладів загальної середньої, позашкільної та вищої мистецької освіти.

Зазначена система забезпечує послідовне формування вокально-виконавських компетентностей, етнокультурної ідентичності, креативного мислення та ціннісного ставлення до української пісенної традиції.

Вагомим результатом є створення цифрового інструментарію, зокрема мобільного додатку «Україноспів-онлайн» та комплексу онлайн-курсів, що розширюють доступ до навчальних матеріалів, сприяють індивідуалізації навчання та забезпечують безперервність мистецької освіти в умовах дистанційного та змішаного формату. Це особливо актуально в сучасних соціокультурних умовах, коли цифровізація освіти стає стратегічним напрямом розвитку освітнього простору України та Європи.

Практична значущість дослідження підтверджується також розробкою навчально-методичного супроводу: посібника «Таємниці україноспіву», репертуарних збірок, авторських методик («пісенний щоденник»), які можуть бути безпосередньо використані вчителями музичного мистецтва, керівниками вокальних ансамблів, викладачами закладів фахової передвищої та вищої освіти. Запропоновані матеріали сприяють систематизації навчального процесу, урізноманітненню форм роботи, активізації творчої діяльності здобувачів освіти.

Результати дослідження довели свою ефективність у процесі реалізації культурно-просвітницьких і соціокультурних ініціатив («Музей живої пісні», «Диво UA»), що засвідчує життєздатність концепції у відкритому суспільному просторі. Упровадження проєктної моделі сприяє популяризації української пісенної спадщини, формуванню культурної дипломатії та зміцненню національної ідентичності в міжнародному контексті.

Отже, загалом схвалюючи стратегію і тактику наукового пошуку авторки рецензованої дисертації, результати її дослідження, запропоновані висновки у вимірі наукової дискусії вважаємо за потрібне висловити деякі **зауваження та побажання:**

1. У дисертаційному дослідженні загалом логічно вибудовано понятійно-категоріальний апарат, однак окремі ключові дефініції потребують більшої теоретичної конкретизації та операціоналізації. Зокрема, доцільно чіткіше окреслити критерії віднесення вокальних явищ до україноспіву як підсистеми світової вокальної культури, визначити її структурні компоненти (жанрові, стильові, функціональні), механізми внутрішньої організації та межі взаємодії з іншими вокальними традиціями. Така деталізація сприяла б підвищенню доказовості авторської концепції та забезпечила б більшу методологічну прозорість дослідження.

2. Актуалізуючи феномен україноспіву, авторка пропонує власну інтерпретаційну модель, проте в роботі простежується потреба в уніфікації термінологічного апарату та усуненні певних повторів у характеристиці стильових різновидів. Особливої уваги потребує уточнення співвідношення понять «україноспів», «український спів» і «вокальна культура України» з чітким окресленням меж авторського нововведення та його відмінності від усталених дефініцій у музикознавстві та культурології. Доцільно також розгорнутіше обґрунтувати теоретико-методологічну новизну введення категорії «україноспів» порівняно з традиційними науковими підходами.
3. У роботі обґрунтовується синергія народної, академічної та естрадної манер співу як складових цілісної системи підготовки виконавця. Водночас із позицій вокальної фізіології ці манери характеризуються суттєвими відмінностями у функціонуванні гортані, дихальної опори та резонаторної системи. У зв'язку з цим потребує уточнення, чи передбачає запропонована система спеціально розроблений комплекс «перехідних» або запобіжних вправ, що забезпечують безпечно переключення між манерами та профілактику перевантаження голосового апарату.
4. Запроваджений авторкою концепт «співака-хранителя» є теоретично продуктивним, однак потребує додаткового осмислення в аспекті співвідношення традиційного відтворення автентичної манери та права сучасного виконавця на індивідуальну творчу інтерпретацію фольклорного матеріалу. Доцільно чіткіше окреслити межі варіативності інтерпретації в межах запропонованої системи та визначити критерії збереження автентичності в умовах сучасної сценічної практики.
5. У розділі, присвяченому експериментальній перевірці ефективності методики, наведено переконливі показники зростання навчальної мотивації здобувачів. Водночас доцільним видається розширення емпіричної бази шляхом аналізу впливу запропонованої методики на професійне вигорання педагогів-практиків, залучених до реалізації проєктів. Вивчення цього аспекту дозволило б комплексніше оцінити довгостроковий психолого-педагогічний ефект упровадження авторської системи.

Висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, а лише вказують на широту наукового пошуку автора.

Ідентичність змісту анотації і основних положень дисертації.

Текст анотацій, представлених українською та англійською мовами, є ідентичним та показує основні положення дисертаційного дослідження.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях.

Результати дисертаційної роботи висвітлено в 57 наукових працях (48 – одноосібних): 22 відображають основні результати дослідження (з них 16 статей у наукових виданнях, внесених до Переліку наукових фахових видань України, 5 статей в наукових виданнях, що входять до баз Scopus та Web of Science Core Collection, 1 розділ монографії); 34 публікації, які додатково відображають наукові результати докторської дисертації: 7 навчально-методичних видань, 19 публікацій у збірниках матеріалів конференцій; 5 статей в інших виданнях; 3 авторські збірки, а також додаткові аудіовізуальні матеріали на тему дослідження.

На основі аналізу змісту публікацій Р.О.Лоцман можна констатувати, що наукові положення та висновки які було отримано в результаті проведеної роботи, у друкованих працях викладено достатньо повно.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності.

У дисертаційній праці Лоцман Руслани Олександрівни «Теорія і практика формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти» та наукових публікаціях, у яких висвітлені основні наукові результати дослідження не було виявлено порушення академічної доброчесності (академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація), оскільки науковий рукопис був перевірений за допомогою автоматизованої системи, яка підтвердила відсутність академічного плагіату. В разі використання ідей, тверджень, відомостей із зовнішніх джерел інформації, в роботі завжди є на них посилання, що відповідає нормам законодавства про авторське право й суміжні права.

Відповідність дисертації спеціальності, з якої вона подається на захист.

Зміст дисертаційної роботи відповідає предметній галузі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

Висновок про відповідність дисертації вимогам порядку присудження та позбавлення наукового ступеня.

Цілісний аналіз дисертації Лоцман Руслани Олександрівни та аналіз наукових публікацій за темою дисертації дозволяє зробити висновок, що дисертація є завершеною, самостійною, цілісною науковою працею, яка містить наукову новизну, теоретичне і практичне значення, характеризується обґрунтованістю та аргументованістю рекомендацій та висновків.

Вищезазначене дає підстави стверджувати, що дисертаційне дослідження Руслани Олександрівни Лоцман «Теорія і практика формування культури україноспіву здобувачів вищої мистецької освіти» відповідає пп.7,8,9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора педагогічних наук» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року №1197 «Деякі питання присудження (позбавлення) наукового ступеня », а її авторка Руслана Олександрівна Лоцман, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

Офіційний опонент –
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри початкової освіти
та освітніх інновацій Карпатський
національний університет
імені Василя Стефаника

Марія КЛЕПАР

Свідчить М.В. Клепар завідувач
Учешні секретар

